

KÜRESEL FİNANSAL ELİTİN ANGLO-AMERİKAN EKONOMİ EĞİTİMİ ENDÜSTRİSİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ersan Bocutoğlu¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5064-7254

Öz

İktisadi düşünce okulları genellikle, ana akım (ortodox) iktisat ve ana akım dışı (heterodox) iktisat olmak üzere iki başlık altında gruplandırılır. Ana akım iktisadın yöntemi, Newtoncu deterministik fiziğin yöntemi ile aynıdır. Einstein'ın relativite teorisi ile birlikte, ana akım iktisat ile fiziğin yöntemleri yol ayrımına gelmiş olmakla birlikte, ana akım iktisat Newtoncu deterministik fiziğin yöntemini izlemeye devam etti. Ana akım iktisat ile fizik arasındaki bu zayıf bağlantıya dayanarak, ana akım iktisat kendisini iktisadi düşünce okulları arasında iktisat bilimini temsil eden tek bilimsel okul olarak görmekte ve diğer okulları dışlamaktadır. Finansal Elitin yardımı ile ana akım iktisat küresel çağda, ABD'de Wall Street ve Birleşik Krallıkta the City başta olmak üzere dünyada kabul gören tek iktisat okulu haline geldi. Finansal elitin çıkarları ile ana akım iktisadın ilkeleri arasında bir uyum olduğunu ileri sürmek doğru olur. Bu uyum, Anglo-Amerikan ekonomilerinin farklı endüstrilerinde olduğu gibi iktisat eğitimi endüstrisinde de oligopolcü yapıların doğmasına yol açtı. Anglo-Amerikan dünyasında iktisat eğitimi endüstrisi, ana akım iktisadi tek doğru iktisat bilimi olarak teşvik eden finansal elitin kontrolü altındadır. 2008 Küresel Finansal Krizine kadar bu yaklaşım, kaçınılmaz olarak ana akım dışı iktisadi gözden düşürdü. Ana akım iktisadın krizi öngörme, anlama ve açıklamadaki başarısızlığı, kerameti kendinden menkul üstünlüğünü ortadan kaldırdı ve krizi daha iyi açıklayan Avusturya Okulu ve Post Keynesçi Okul gibi ana akım dışı iktisat okullarını ön plana çıkardı. Bu araştırma makalesi, Küresel Finansal Elitin Anglo-Amerikan dünyasındaki iktisat eğitimi endüstrisine etkilerini ve bu etkilerin 2008 Küresel Finansal Krizi bağlamındaki sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Makale tasvirî yöntemi izlemekte ve verileri basılı literatürden ve internet kaynaklarından sağlamaktadır. Sonuç olarak makale iktisat eğitiminde çeşitliliği önermekte ve Küresel Finansal Elitin ana akım iktisat aracılığıyla iktisat eğitimi üzerindeki hegemonyasını reddetmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Finansal Elit, İktisat Eğitimi Endüstrisinde Oligopol, 2008 Küresel Finansal Krizi.

JEL Codes: A23, B10, E32

Atıf için:

Bocutoğlu, E. (2020). Küresel finansal elitin anglo-amerikan ekonomi eğitimi endüstrisine etkileri üzerine bir araştırma. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(25), 370-394.

¹ Prof. Dr., Avrasya Üniversitesi, Rektör Yardımcısı, İstanbul/Türkiye

E-posta: ersanbocutoglu@gmail.com

A RESEARCH ON INFLUENCE OF GLOBAL FINANCIAL ELITE ON ANGLO-AMERICAN ECONOMICS EDUCATION INDUSTRY

ABSTRACT

Schools of economic thought are generally grouped in two headings as mainstream (orthodox) economics and non-mainstream (heterodox) economics. The method of mainstream economics is the same one which Newtonian deterministic physics has. Although with Einstein's relativity theory, the methods of mainstream economics and physics break up, mainstream economics keeps going on the method of Newtonian deterministic physics. Depending upon this weak connection of the mainstream economics with physics, mainstream economics sees itself only scientific school that represents economics science among schools of economic thought and excludes other schools. With the help of financial elite, mainstream economics becomes only game in town especially in Wall Street in the USA and the City in the United Kingdom during global era. It is safe to state that there is a harmony between interests of financial elite and principles of mainstream economics. This harmony has paved the way to oligopolies in different industries in Anglo-American economies as well as in the industry of economics education. The industry of economics education in Anglo-American world is under control of the financial elite which promotes mainstream economics as only true economics science. This approach has inevitably disfavored non-mainstream economics till 2008 Global Financial Crisis. The failure of mainstream economics in predicting, understanding and explaining the crisis has undermined its self-proclaimed supremacy and brought non-mainstream economics to fore such as Austrian and Post-Keynesian economics which explain the crisis better. This research article aims at analyzing the influence of Global Financial Elite over economics education industry in Anglo-American world and consequences of this influence in the context of 2008 Global Financial Crisis. The article follows a descriptive methodology and collects data from published literature and internet. As a conclusion, the article proposes diversity in economics education and refuses the hegemony of Global Financial Elite through mainstream economics over economics education.

Keywords: *Global Financial Elite, Oligopoly in Economics Education Industry, 2008 Global Financial Crisis*

JEL Codes: A23, B10, E32

GİRİŞ

Bu araştırma makalesinin omurgasını oluşturan ana akım iktisat ile küresel finansal elit kavramlarına açıklık getirerek işe başlamak uygun olacaktır.

ANA AKIM İKTİSAT

Günümüzde ana akım iktisat, neo-klasik iktisat ile temsil edilmektedir. Ana akım iktisadın mikro ayağını, son otuz yılda yazılan standart mikro iktisat ders kitaplarında; makro ayağını da Yeni Klasik Teori, Yeni Klasik Reel Konjonktür Teorisi ve Yeni Keynesçi Teoride görmek mümkündür. Neo-klasik teorinin paradigmatik özü, günümüzün ana akım iktisadını şekillendirmekte ve iktisat eğitimi ve iktisat araştırmalarına yön vermektedir (Boerger vd., 2016). Bu nedenle ana akım iktisadı çalışmak, kaçınılmaz olarak neo-klasik iktisadı çalışmak anlamına gelmektedir. A. Smith'ten itibaren ana akım iktisadı temsil eden klasik iktisat, zaman içinde marjinalist devrim geçirerek, neo-klasik iktisada dönüşmüştür. Neo-klasik iktisadın temel amacı, spatio-temporal kısıtlamalardan (mekân ve zamandan) bağımsız, tıpkı fizik biliminde olduğu gibi evrensel geçerliliğe sahip iktisat kanunlarına ulaşmaktır. Bu iddiasını gerçekleştirmek için neo-klasik iktisat, matematiksel modellere ve ekonometrik test tekniklerine ağırlık vermiş, bu yolla, giderek sosyal bilimlerin bir dalı durumundan, uygulamalı matematiğin bir alt dalı haline dönüşmüştür.

Neo-klasik iktisat, sosyal bilim dalları içinde, araştırmacılarına Nobel Ödülü verilen tek bilim dalı konumundadır.

Neo-klasik iktisat, iktisat alanında bilimsel olan tek teori olduğunu iddia ettiği için, diğer iktisat teorilerinin ana fikirlerini, yöntemlerini ve tarihsel gelişimlerini inceleyen iktisadi düşünceler tarihi ve yöntembilim (metodoloji) derslerinin, iktisat programlarından çıkarılması konusunda son derece ısrarcıdır. Neo-klasik iktisatçılar; iktisat biliminin –tıpkı fizik biliminde olduğu gibi- kapalı sisteme, soyut, tümünden gelimci bir yapıya sahip olması nedeniyle, iktisadi düşünceler tarihi dersinin iktisat bölümlerinde değil, tarih veya siyaset bilimi bölümlerinde öğretilmesi gerektiği kanısındadır. Çünkü iktisadi düşünceler tarihinin, iktisat lisans ve lisansüstü programlarında okuyan öğrencileri, bilimsel olmayan diğer iktisadi düşünce okullarıyla gereksiz yere meşgul ettiği kanaati yaygındır. Bu nedenle ABD'de seçkin üniversitelerin, bilhassa, iktisat doktora programlarında iktisadi düşünceler tarihi dersinin okutulmaması bir gelenek haline dönüşmüştür denebilir.

Neo-klasik iktisat teorileri, ekonominin geleceği ile ilgili öngörülerde bulunma iddiasındadır. Ancak 1929 Büyük Buhranını olduğu gibi 2008 Küresel Finansal Krizini öngörememeleri, anlayamamaları, açıklayamamaları, kendilerine yöneltilen ana akım dışı eleştirileri meşrulaştırmış ve şiddetlendirmiştir.

KÜRESEL FİNANSAL ELİT

Thomas Piketty, dünya ölçeğinde gelirin belirli ellerde toplandığını, servetin kontrolünün Anglo-Amerikan dünyasında en tepede yer alan % 0.1'lik (binde birlik) bir gelir diliminin eline geçtiğini ifade etmekte ve en tepedeki bu % 0.1'lik (binde birlik) dilime "Finansal Elit" adını vermektedir (Piketty, 2014). Bu makalede kullanılan Küresel Finansal Elit terimi köklerini, Piketty'nin Küresel Elit teriminden almaktadır. Anglo-Amerikan ülkeleri terimi ile başta ABD ve Birleşik Krallık kastedilmekle birlikte, ağ etkisi ile bu ikilinin İngilizce konuşan ülkelerdeki finansal eliti de temsil ettiği söylenebilir.

Küresel Finansal Elitin yardımı ile ana akım iktisat küresel çağda, ABD'de Wall Street ve Birleşik Krallıkta the City başta olmak üzere dünyada kabul gören tek iktisat okulu haline gelmiştir. Finansal elitin çıkarları ile ana akım iktisadın ilkeleri arasında bir uyum olduğunu ileri sürmek doğru olur. Bu uyum, Anglo-Amerikan ekonomilerinin farklı endüstrilerinde olduğu gibi iktisat eğitimi endüstrisinde de oligopolcü yapıların doğmasına yol açmıştır. Anglo-Amerikan dünyasında iktisat eğitimi endüstrisi, ana akım iktisadı tek doğru iktisat bilimi olarak teşvik eden finansal elitin kontrolü altındadır

Çağdaş neo-klasik iktisat ile 2008 Küresel Finansal Krizinden sorumlu olan Küresel Finansal Elit arasındaki simbiyotik ilişkiler, neo-klasik iktisadi adeta Finansal Elitin ideolojik aygıtı haine dönüştürmüştür. Makalede söz konusu ilişkiler ağı üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır.

Bu araştırma makalesinin amacı; günümüzde Küresel Finansal Elitin ana akım iktisat üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin sonuçlarını 2008 Küresel Finansal Krizi bağlamında analiz etmektir.

ANA AKIM (ORTODOKS) İKTİSAT VE ANA AKIM DIŞI (HETERODOKS) İKTİSAT AYIRIMI

Ana akım (Ortodoks) iktisat, günümüzde, piyasa ekonomisine dayalı Anglo-Amerikan iktisadi düşüncesini temsil etmektedir. Ana akım iktisat başlığı altında Klasik, Marjinalist, Neo-klasik, Ortodoks Keynesçi, Paracı, Yeni Klasik, Yeni Klasik Reel Konjonktür Teorisi ve Yeni Keynesçi iktisat teorileri yer almaktadır. *Günümüzde ana akım iktisat teorisi ile neo-klasik iktisat kastedilmektedir.* Ana akım iktisat esas itibariyle piyasa ekonomisine, serbest ticarete ve minimum devlet müdahalesine dayanan iktisat teorilerini kapsamaktadır. ABD'nin egemen olduğu tek kutuplu dünyada piyasa ekonomisi, liberal demokrasi ve küreselleşme ile birlikte anılan ana akım iktisadın, özündeki saf bilimsel çabaya rağmen, Anglo-Amerikan ekonomilerinin çıkarları ile ideolojik bir özdeşleşme içinde bulunduğu görüşü yaygındır.

Ana akım dışı (Heterodoks) iktisat ise, ana akım iktisadın dayandığı varsayımları eleştirerek ana akım teorilere karşı çıkan iktisadi düşünce akımlarını kapsamaktadır. Bunlar arasında Sosyalizm, Marxçı Sosyalizm, Kurumcu

İktisat, Alman Tarihçi Okulu, İslam İktisadı, Post Keynesçi İktisat ve Avusturya Okulu sayılabilir.

Tarihsel bakımdan olduğu gibi günümüzde de kapitalist sistemin işleyişinin daha doğru anlaşılması konusunda, ana akım iktisat (neo-klasik iktisat) ile ana akım dışı iktisat arasında tartışmalar sürmektedir. Ana akım iktisat teorilerinin 2008 Küresel Finansal Krizini öngörememesi, anlayamaması ve açıklayamaması; neo-klasik iktisadın itibar ve meşruiyet kaybetmesine ve ana akım dışı iktisadın itibar ve meşruiyet kazanmasına yol açmıştır (Bocutoğlu, 2019b, s.vii-viii).

ANA AKIM İKTİSAT TEORİSİ

N. Çakır, 'Physics and Economics' adlı çalışmasında (Çakır, 1998, s.11-17), fizik biliminin gelişmesi ile ona öykünen iktisat biliminin gelişmesini tarihi ve teorik boyutta karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu çalışmanın ana akım iktisattaki neo-klasik dönüşümün izlenmesinde iyi bir rehber olabileceği düşünülmektedir.

Ana akım iktisat paradigmasının varsayımları, modelleri ve yönteminin oluşumunda fizik biliminin etkisi büyüktür. Düşünmeyen unsurlardan oluşan ve laboratuvar ortamında deneye tabi tutulabilme özelliği bulunan olguları inceleyen fizik biliminin, düşünen unsurlardan oluşan ve laboratuvar ortamında deneye tabi tutulabilme özelliği bulunmayan olguları inceleyen iktisat bilimi tarafından taklit edilmesi; iktisadi olguyu anlama, açıklama ve öngörmede iktisat biliminin gösterdiği zayıf performansın, belki de en önemli sebebidir.

Kapsama alanlarına giren aynı veya farklı olguları incelemek için, tek bir bütünleşik teoriden ziyade bir teoriler koleksiyonundan oluşan fizik ve iktisat, farklı araştırma konularına ve hedeflerine sahip olup farklı bilimsel yasalara ve tutarlılıklarını test etmek için farklı gözlem yöntemlerine tabidir. Aynı zamanda bu iki bilim, araştırmalarını aynı zemin üzerinde yürütmeye önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bir yanda neredeyse bütün bilimlerin gelişmesine öncülük etmiş olan bir doğal bilim, fizik; öte yanda mensuplarının bile bilim olup olmadığı konusunda şüphe taşıdıkları (neo-klasik) iktisat bulunmaktadır. Dahası, en azından 19. yüzyıldan bu yana, iktisat her ne kadar fizik tarafından geliştirilen ve kullanılan metodolojik yaklaşımları ve aletleri kullanılmakta ise de; bazı iktisat bilimi mensupları, iktisadın fizik ile aynı temelde ele alınamayacağı hususuna daima vurgu yapmaya çalışmışlardır. Mesela, J. M. Keynes'in babası N. Keynes, iktisadın 'doğal bilimlere göre daha karmaşık ve bir-örneklikten uzak olgularla ilgilendiğini' ileri sürmekte, fakat fiziki yasaların iktisadi analizde dayanak olarak kullanılabileceğini onaylamaktadır. İnceleme alanları bakımından farklılık gösterdikleri için, sosyal ve doğal bilimler arasındaki ayırımı öngören bir başka iddia Weber'den kaynaklanmakta ve o doğal ve sosyal bilimlerin farklı araştırma yön-

temleri kullanmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bakış açısını destekleyenler, sosyal bilimlerin ve buradan iktisadın doğal bilimler gibi sadece tahmin ve açıklamayla değil fakat aynı zamanda sosyal ve iktisadi ajanların davranışlarındaki düzenliliklerin anlaşılmasının sağlanmasıyla da uğraşması gerektiğini savunmaktadır.

Bu iki görüş, -deterministik akıl yürütme anlayışı ile her ilmi meseleye kesin çözüm bulduğuna inanılan- mekanik analizin olağanüstü başarıları tarafından etkilenen bir bilimsel çevreden kök almıştır. Doğal felsefenin evrende mevcut olan her şeyi mükemmel olarak açıklayacağı ve öngöreceğine dair bir inanç yaratılmıştı ve doğal yasalar ve/veya 'nedensel bir-örneklik' formu altında, bu tür kesin ifadelerde bulunmayı göze alamayan sosyal bilimcinin özgüven yetersizliğinin nedeni de bu inançtı. İçinde örtük olarak deterministik akıl yürütme bulunmakla birlikte, gözlenebilenler, sadece kurallar ve kurumlardan kaynaklanan insan davranışlarındaki düzenlilikler idi. Bu düzenlilikler, ortaya çıkacak ihtimallerle ilintili eğilimleri temsil etmekte olup, fizik ve matematiğin üzerine oturduğu doğal yasalar ve/veya sabitleri sağlamaktan uzaktı. Fizik ile iktisadın araştırma konuları arasındaki bu apaçık farklılık, iktisatta deterministik mekanik yaklaşımı geçersiz kılmakta ve iktisattaki matematiksel akıl yürütmeyi fizikteki deterministik mekanik yaklaşımına benzer bir kesinlik seviyesine ulaştırmaktan alıkoymaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze fizik bilimi, entelektüel tecrübelerini dikkate alarak ve belirli konularda birden fazla araştırma yöntemini sistemine dâhil ederek mekanik determinizmden uzaklaştı ve zaman ve uzayın Newtoncu mutlaklığı varsayımını terk etti. Zaman ve mekânın göreceliliğinin (Relativity) keşfini, klasik mekaniğin yerini alan ve klasik mekaniği özel bir vaka haline indirgeyen kuantum mekaniğinin gelişimi izledi. Şüphesiz fizik teorisindeki en can alıcı gelişme, kuantum mekaniğinde örtük olarak yer alan belirsizlik (uncertainty) ilkesi ile geldi ve bu ilke, bütün fizik teorisinin olasılık fonksiyonu temelinde yeniden yapılandırılması ihtiyacını körükledi.

Buna karşılık iktisat bilimi, mekanik determinizme bağlı kalmaya devam etti ve tamamen tümden-gelimci bir teori geliştirdi. Bu teori, zaman ve mekândan soyutlanmış olarak, insan toplumunun kaba bir genellemesine odaklanırken, teorisinin soyut matematik-benzeri formüller formunda sunulması, totolojik bir tümdengelimler kümesi ile sonuçlandı. *Böylece, fizik teorisinin en temel elemanlarının ve doğanın durumunun olasılık fonksiyonları temelinde temsil edildiği bir çağda, tam ve mutlak bilgi mevcut olmadığı için, iktisat hala bütün sonuçların olaydan önce belirlendiği ve bilindiği deterministik bir yapının varlığını iddia etmeye devam ediyordu.* Bir başka ifade ile insan davranışında eğilimlerin ve düzenliliklerin varlığına vurgu yapan iktisat teorisi uygulayıcıları, kendi sabitlerini yarattılar. Bu sabitlerden en meşhuru *homo economicus* idi. Deterministik mekanik yaklaşımın ve iktisadın bu spas-

tik ürünü, sosyal zemin adına ne varsa hepsini iktisat teorisinden soyup çıkardı ve böylece insan davranışlarında gözlemlenen bütün düzenlilikler, iktisat teorilerinin tamamının temelini oluşturdu. İktisat teorisi, fizik ile karşılaştırıldığında, tuhaf olduğu apaçık bir akıl yürütme yolu geliştirerek, modelini *homo economicus* veya '*rasyonel insan*' kavramı üzerine oturttu ve bu kavramla uyumlu bir tarzda kendi 'doğal yasalarını' üretmeye başladı.

Çakır'ın yukarıdaki açıklamasında geçen '(neo-klasik) iktisat' teriminin yerine 'ana akım iktisat' terimi konulduğunda, ana akım iktisadın fizik ile ilişkileri ana hatlarıyla ortaya konmuş olur. Ana akım iktisat, yani neo-klasik iktisat, sosyal olguyu analizde, fizik biliminin yöntemlerini kullanan bir iktisadi paradigmayı temsil etmektedir (Bocutoğlu, 2014).

KÜRESEL FİNANSAL ELİT VE OLİGOPOLLER

Thomas Piketty, dünya ölçeğinde gelirin belirli ellerde toplandığını, servetin kontrolünün Anglosakson dünyasında en tepede yer alan % 0.1'lik bir gelir diliminin eline geçtiğini ifade etmekte ve en tepedeki bu % 0.1'lik dilime "Finansal Elit" adını vermektedir (Piketty, 2014). Bu makalede kullanılan Küresel Finansal Elit terimi köklerini, Piketty'nin Küresel Elit teriminden almaktadır. Anglosakson ülkeleri terimi ile başta ABD ve Birleşik Krallık kastedilmekle birlikte, ağ etkisi ile bu ikilinin İngilizce konuşan ülkelerdeki finansal eliti de temsil ettiği söylenebilir.

Anglosakson dünyasında, 1970 sonu ve 1980 başından beri yürütölen sistematik de-regölasyonlar sonucunda; finansal hizmetler, kredi derecelendirme, libor ve media endüstrilerinde oligopolcü yapıların ortaya çıktığı gösterilmiştir. Askeri endüstri, ilaç, enerji, finans, ekonomi ve ekonomi eğitimi alanlarındaki oligopolcü yapılanmalar da dikkate alındığında; ABD'de "Wall Street", Birleşik Krallık'ta da "the City" merkezli finansal elitin tam rekabet felsefesine aykırı bir yapılanmaya gittiği endişesi yaygınlık kazanmıştır. Ekonomi eğitimi alanındaki oligopolcü yapılanmanın, iktisadi meseleye sadece finansal elitin çıkarları açısından bakma geleneği doğurduğu, iktisadi araştırmanın gelir dağılımı sorununa ve sosyal devlete sırtını dönmesine yol açtığı söylenebilir. İktisadın, bu şekilde, bir ilmi disiplin konumundan çıkarılıp ideolojik bir aygıtı dönüştürölmesi meselesi, üzerinde ağırlıklı olarak durulması gereken bir husus olarak ayrı bir önem kazanmaktadır. Piketty'nin işaret ettiği gelir ve servet dağılımı adaletsizliğinin doğurduğu tabii sonuçlardan birisi de, yüksek gelir guruplarının ve bilhassa finansal elitin, piyasalarda "piyasa gücü" elde etmesi, bu güç aracılığıyla elde ettikleri ve miras yoluyla aktardıkları serveti "lobiler" vasıtasıyla siyasal güce dönüştürmesi ve sistematik de-regölasyonlar aracılığıyla belirli endüstrilerde oligopolcü yapılar oluşturmasıdır. ABD'de seçim kampanyalarının daha başından itibaren, finanse ediliş yöntemleri tarafından önemli derecede etkilendiği bilinmektedir. Servetin yoğunlaşması, seçim sonuçlarını etkileyecek bir iktisadi güç yo-

ğunlaşması anlamına gelmektedir (Klein,2006, s.335). ABD ve Birleşik Kralıktaki finansal elit ile sözü edilen oligopolleşme süreci arasında, formel verilerle kanıtlanması güç olsa da, belirli bir bağlantının bulunduğu varsayılabilir. Piyasa gücü ve onun doğal bir sonucu olan iktisadi gücün siyasi seçim süreçlerinin etkilenmesinde kullanılması ile finansal elitin ABD Hazinesi, Fed, ABD Sermaye Piyasası Kurulu (SEC) gibi regülasyon kurumları, Kredi Derecelendirme Kuruluşları, Libor, IMF, Dünya Bankası üzerinde etkili olduğu, söz konusu etkinin yüksek öğretim kurumları, vakıflar, think-tank kuruluşları ve medya aracılığı ile gizlendiği de ileri sürülen iddialar arasındadır (Bocutoğlu, 2016).

Anglosakson ülkelerinin öncüleri olan ABD ve Birleşik Krallıkta finansal hizmetler, kredi derecelendirme, libor ve medya endüstrilerindeki oligopolcü eğilimler ayrıntılı olarak tartışılmıştır (Bocutoğlu,2015b). İktisat eğitimi endüstrisindeki oligopolcü eğilimler ise, taşıdığı önem nedeniyle, ayrı bir başlık altında incelenmelidir. Tekelleşme eğilimlerini önlemek amacıyla çıkarılmış olan Glass-Steagall Yasasının delinerek ortadan kaldırılmasının Anglosakson finansal hizmetler endüstrisinde oligopolcü eğilimlere yol açtığını ileri süren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Crawford,2011; Kuttner,2013; Roubini ve Mihm, 2010; The National Commission Report,2011, Bocutoğlu, 2014a; Bocutoğlu, 2014b; Bocutoğlu,2015b).

Finansal hizmetler endüstrisindeki oligopolleşmeyi engellemeye çalışan önlemlerin ortadan kaldırılması, bankacılık endüstrisindeki banka birleşmelerine yardım etmiş; 1999 ile 2005 yılları, her biri 10 milyar dolardan fazla varlığı olan bankalar birleşerek 'mega-merger' haline dönüşmüştür. Böylece ABD'deki en büyük 10 ticari bankanın, toplam bankacılık varlıkları içindeki payı, % 25'ten, % 55'e yükselmiş; 1998'den 2007'ye kadar, en büyük beş ABD ticari bankasının -Bank of America, Citigroup, JP Morgan, Wachovia ve Wells Fargo- birleşik varlıkları, üç katından fazlasına yükselerek 2.2 trilyon Dolar'dan, 6.8 trilyon Dolara çıkmıştır (2007 ABD GSYİH'sının % 51'i). Bu arada yatırım bankaları da hızla büyümüş; Smith Barney, 1993'te Shearson'u ve 1997'de Salomon Brothers'i; Paine Webber, Kidder, Peabody'yi 1995'te satın alarak mega-merger haline dönüşmüştür. Özetle ABD'nin en büyük beş yatırım bankasının -Goldman Sachs, Morgan Stanley, Merrill Lynch, Lehman Brothers ve Bear Sterns- varlıkları beş katına çıkarak, 1998 yılında 1 trilyon Dolar'dan, 2007 yılında 4 trilyon Dolara yükselmiş (2007 ABD GSYİH'sının % 30'u), bu yolla 2007 yılında ABD'deki en büyük 5 ticari ve en büyük 5 yatırım bankasının (topluca finansal hizmetler endüstrisinin) sahip olduğu varlıkların büyüklüğü, 2007 ABD GSYİH'nın % 81'ine ulaşmıştır. Bu veriler; finansal hizmetler endüstrisindeki piyasa gücü, ekonomik güç yoğunlaşmasının ve oligopolcü eğilimlerin güçlü bir göstergesi olarak okunabilir.

ABD Sermaye Piyasası Kurulunun (SEC), kredi derecelendirme endüstri-sine girişı sınırlamak ve de az sayıda kredi derecelendirme kuruluşuna (Mo-ody's, Standard&Poors ve the Fitch) faaliyet izni vermek suretiyle Anglosak-son kredi derecelendirme endüstrisinde oligopolcü bir yapı oluşturduğu ileri sürölmektedir (Bocutoğlu, 2015c; Ryan, 2012; McVea 2010, Benmelech ve Dlugosz, 2010; Ekins ve Calabria,2012; Darcy, 2009; Hunt, t.y; Gudzowski, 2010; Partney,1999; Whitehouse, 2015).

Anglosakson libor endüstrisinde de oligopolcü bir yapının oluşturulduğu; bu yapının az sayıda büyük bankaya, libor oranı aracılığıyla 400-800 trilyon dolarlık bir itibari türev finansal ürünler piyasasını kendi çıkarına kontrol etme imkânı sağladığı, bu durumun 1991-2012 döneminde 19 yıl süre ile de-vam ettiği ortaya konmuştur (Colombo,2014; BBC, 2015; Easterly, 2012; Bo-cutoğlu, 2015b). 2012 yılı Haziran ayında; başta Barclays, UBS, Rabobank ve Royal Bank of Scotland olmak üzere büyük bankaların 1991 yılında beri, kendi çıkarlarına olmak üzere libor oranını manipüle ettikleri; büyük banka-larda görev yapan treydiröların, türev ürünlerdeki pozisyonlarından daha fazla kar sağlamak ve 2008 küresel finansal krizinde bankalarının finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermek amacıyla, düşük libor oranlarının belirlenmesi için gizli işbirliği yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bankaların elle-rinde tuttıkları ödünçlerin ve türev finansal ürünlerin itibari (notional) de-ğerlerinin büyüklüğü nedeniyle (değerin 400-800 trilyon dolar olduğü hatırlansın), libor oranındaki minik değişiklikler bile, milyonlarca dolarlık kayıp-lara ve kazançlara yol açabilmektedir. Mesela Citigroup'un ifadesine göre, 2009 yılının ilk çeyreğinde, %0.25'lik bir libor oranı düşüşü, bankaya 936 milyon dolar net faiz kazancı sağlamaktadır. Libor oranındaki %1'lik bir dü-şüşün bankaya sağladığı net faiz kazancı ise yaklaşık 2 milyar dolardır.

Benzer şekilde Anglosakson Medya endüstrisinde de benzer bir oligo-polcü yapının bulunduğu; medyanın mülkiyetini elinde bulunduran ve rek-lamcı olarak onları finanse eden, haberleri birincil olarak tanımlayan ve içe-riğini belirleyen, kamuoyunun zihninde beliren soruları cevaplandırılan ve ka-muoyunu yönlendiren uzmanları üreten ve aynı zamanda temel ilkeleri ve ideolojileri belirlemede anahtar rol oynayan elitlerin bu yapıya hakim olduğü (Bagdikian,1983; Herman ve Chomsky,2002); 2012 yılı itibariyle ABD med-yasının %90'ını kontrol eden 6 dev şirketin, bağlı şirketleri ile birlikte Gene-ral Electric (COMCAST, NBC, Universal Pictures, Focus Pictures), News-Corp (Fox, Wall Street Journal, New York Post), Via-Com (MTV, Nick Jr, BET, CMT, Paramount Pictures), Disney (ABC, ESPN, PIXAR, MIRAMAX, Marvel Studios), Time Warner (CNN, HBO, Time, Warner Bros), CBS (Show Time, Smithsonian Chanell, NFL.com, Jeopardy, 60 Minutes)'tan meydana geldiği ortaya kon-muştur (Lutz, 2012; Bocutoğlu,2015b).

Bu veriler, ana akım iktisat teorilerinin önerdiklerinin aksine, Anglosak-son dünyasında finansal hizmetler, kredi derecelendirme, libor ve medya en-düstrilerine tam rekabet piyasalarının değil, oligopolcü yapıların hâkim ol-duğunu göstermektedir. Gelir ve servet iraksamasının, oligopolcü yapıların

artan bir fonksiyonu olduğu ileri sürülebilir. Bir başka ifade ile piyasalara oligopolcü yapıların hâkimiyeti, gelirin emek ve sermaye arasındaki bölüşümünü sermaye lehine ve emek aleyhine değiştirmektedir. Bu yapıların finansal elitin çıkarlarını maksimize ettiğini ileri sürmek akla aykırı olmaz.

ABD VE İNGİTERE'DEKİ İKTİSAT EĞİTİMİNDE OLİGOPOLLEŞME

David Colander, iktisatçılık mesleğini ve eğitimini şöyle özetlemektedir (Colander, 2008; Colander vd, 2003): Hekimlik ve avukatlık gibi belirli bir diploma ile elde edilen mesleklerin aksine, iktisat diploması kişiyi iktisatçı yapmaz. Bu nedenle kime iktisatçı deneceği meselesi önemlidir. Lisans seviyesinde iktisat eğitimi alanların temel amaçlarının iktisatçı olmak olmadığı bilinmektedir. İktisat derneklerine üye olanları da iktisatçı saymanın anlamlı olmadığı açıktır. Çünkü aidatını ödeyen herkes buralara üye olabilir ve kendisine iktisatçı diyebilir.

Öyleyse kimler “gerçek” iktisatçıdır? *İktisatta lisansüstü çalışma yapanlara iktisatçı denir.* Bunun anlamı şudur: bir iktisatçıyı tanımlayan özellik, lisansüstü eğitimde öğrendikleridir. ABD’de yılda 900 iktisat doktorası verilir. Toplam iktisat doktoralarının sayısı 25 000’dir. Doktora eğitimi ortalama dört yıldır. İktisat doktorası alanların %25’i ABD’yi terk eder. İktisatçıların doğası, emeklilerin yerini alan genç kuşaklarla birlikte değişir. Her yıl ortalama olarak iktisat doktorasına sahip olanların %2’si, yani yaklaşık 500 kişi, emekli olmaktadır. ABD vatandaşlarının iktisatta doktora yapma eğilimlerinde bir düşüş bulunmaktadır. Bir başka ifade ile doktora yapanların çoğunluğu yabancılardan oluşmakta ve ihtiyaç halinde bu yabancılardan istihdamı söz konusu olmaktadır. Bayan sayısı artsa da iktisatçılığın bir erkek mesleği olduğu söylenebilir. Öğrencilerin büyük bir kısmı eğitimlerini aldıkları burslar, araştırma ve/veya öğretici asistanlığı yoluyla finanse eder. Doktora çalışmalarını kendi finanse edenlerin oranı, toplamın %30’udur. *ABD’de 100’den fazla iktisat doktora programı mevcut olmakla birlikte, “elit lisansüstü okullar” iktisatçılık mesleğinin normlarını ve dünya görüşünü belirler.* Elit okullar elit iktisatçılar yetiştirir. Bir başka ifade ile ABD’de çok sayıda lisansüstü program bulunmasına rağmen, iktisat mesleğinin kapsamını belirleyen lisansüstü programların sayısı sınırlıdır. *Bu nedenle iktisat eğitimi endüstrisinde oligopolcü bir yapının bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.*

Elit okullara düşük kaliteli/dereceli okullardan öğretim üyesi alınmaz. *Elit okullar iktisadın nasıl yapılacağını belirler.* Bunların sayısı kabaca 20’dir. Elit lisansüstü eğitimi veren okulların sıralamasının belirlenmesi süreci, başlı başına bir endüstrinin görev alanına girer. Üniversiteler sıralanırken ankete dayalı sıralama, yayına dayalı sıralama ve atıflara dayalı sıralama yöntemleri kullanılır. Harvard, Stanford, Chicago, MIT, Princeton ve Yale üniversiteleri en başarılı öğrencileri kendilerine çekebilmek için çeşitli programlar uygula-

lar. Aday öğrencileri misafir eder, kurumlarını gezdirir ve onları ağırlar. Bazıları eğitim ücretleri yanında yıllık 30-35 000 \$ arasında burs önerir. Bu programlara katılanlar çoğunlukla eğitimlerini tamamlarlar. *Bu lisansüstü programlardan mezun olanlar iktisat mesleğinde hâkim konuma geçer ve iktisadi araştırmanın yöntemini ve inceleme alanını belirler.* Mezunların büyük bir çoğunluğu American Economic Association üyesidir. Medya endüstrisi bu mezunların görüşlerine başvurur ve kamuoyu oluşturur. Bu mezunlar genellikle üniversitelerde görev yaparlar ve hükümetin oluşturduğu kurum ve kurullarda görev alır. İktisat doktora programının ilk 2 yılında mikro iktisat, makro iktisat ve ekonometri okutulur. Her doktora kuru, iki veya üç profesör tarafından yürütülür. Mikro iktisat, makro iktisat ve ekonometri temel kurları oluşturur ve dersler bitince öğrenciler bu derslerden sınava tabi tutulur. Temel kurlar bitince, alan kurlarına geçilir ve iki uzmanlık alanı seçilir. Alan kurlarının sonunda alan sınavları yapılır ve başarılı öğrenciler için 1 ila 3 yıl sürecek bir tez yazım aşaması başlar. Tez hazırlayan öğrenci üniversitede araştırmacı ve öğretici yardımcılığı gibi kısmi zamanlı çalışma imkânı bulur. Doktora adayı seminerlere katılır ve makaleler yazar. Öğrenci doktora tezi için üç makale yazmak zorundadır. *Doktorada esas olan kitap değil dergi makalesi (journal articles)'dir.* Burada bilimsel dergilerde oligopolcü bir yapının bulunduğu ve bu yolla yayınların kontrol altında tutulduğunu belirtmek gerekir.

ABD'deki iktisat eğitimi endüstrisinin yetiştirdiği doktoralı iktisatçı tipolojisi, özden ziyade şekle, bir başka ifade ile iktisadi meselelerden ziyade matematiksel analiz tekniklerine yoğunlaşan bir akademisyen tipolojisi ile örtüşür. Bu iktisatçı tipolojisini yetiştiren üniversiteler, ilke olarak, Piketty'nin işaret ettiği finansal elit ile yakından ilişkilidir. İktisat eğitimi endüstrisi, finansal elitin çıkarlarını zedeleyecek meseleleri ya araştırma gündeminin dışında tutar veya ekonometrik modelleri besleyecek veri bulunmadığı gerekçesiyle bu alanlarda çalışma yapmayı reddeder. Önerdikleri iktisadi dünya görüşü; içinde bulunulan gerçek hayattan uzak, geçmişten kopuk (ergodik), tam rekabet piyasalarına ve de-regülasyonlara dayalı ve hükümet müdahalelerine karşıdır. İktisat eğitimi endüstrisinin akademik iktisatçıları, iktisadi diğer sosyal bilimlerden tamamen ayırarak, onu uygulamalı matematiğin bir alt dalı haline getirmiştir. Onların çizdiği çerçeveyi kabul etmeyenler, Anglosakson akademiyasında nadiren yer bulabilir, nadiren yayın yapabilir ve nadiren hükümet ve medya tarafından görüşlerine başvurulur (Klein,2006, s.269-318). Bu durum elit üniversitelerin finanse ediliş modeli ve finansal elit ile elit üniversiteler arasındaki mali ilişkilerle yakından ilgili olmalıdır.

İktisat eğitimi endüstrisi ile ilgili olarak G.M. Hodgson'un değerlendirmeleri şöyle özetlenebilir (Hodgson,2009, s.1205-1221): Bugün iktisat alanının önde gelen dergilerinde makale yayımlayabilmek için, yakın geçmişin ötesindeki iktisatçıları okumaya veya onlara atıf yapmaya gerek yoktur. Çoğu iktisatçı matematiksel modellerle ilgilenmekte ve onlara analitik problemlerin

doğduğu entelektüel, tarihi ve kurumsal bağlantıları araştırmak yerine matematiksel analiz aletleri öğretilmektedir. Matematik, önde gelen üniversiteler ve enstitülerin ders programlarını istila ettiği için, iktisat öğrencileri gerçek dünyanın ekonomileri ve kurumlarını öğrenme hususunda teşvik edilmemektedir. Milletlerin zenginlik ve yoksulluğunun sebepleri ve doğası gibi büyük sorunlarla uğraşmak, bu sorunların analizini ana akım iktisat tarafından kabul edilebilir bir formalizme indirgemedikçe ödül getirmemektedir. *İktisat biliminde teknik, iktisadi özün (gerçeğin) emrinde değil, iktisadi öz (gerçek) tekniğin kontrolü altındadır.* 20 yıldır, iktisat biliminde tekniğin iktisadi öz üzerindeki hâkimiyetine itirazlar gelmektedir. 1988'de American Economic Association, ABD'de lisanüstü eğitimin durumunu değerlendirmek üzere bir komisyon kurdu. Komisyonun araştırmalarının ulaştığı sonuç şu oldu: Lisansüstü programlar, teknikte uzmanlaşmış fakat gerçek ekonomik sorunlar hakkında bilgisiz çok sayıda ahmak bilgiden (idiot savants) oluşan bir nesil yetiştirmeye evrilmeye tehlikesi taşımaktadır. Söz konusu komisyonun üyelerinden biri olan Alan Blinder'e göre, hem öğrenciler hem de öğretim üyeleri, iktisadi tekniğin iktisadi öze, aracın amaca hâkim olduğu bir yolda ısrarla ve takıntılı bir şekilde yürümektedir. Çoğu mikro ve makro teori sınavları, matematiksel problem çözme becerisini test etmekte fakat iktisadın özü ile ilgili bilgileri dışlamaktadır. Öğrencilerin sadece %14'ü, temel kurlarda iktisat teorisinin gerçek/reel iktisadi sorunlara eğildiğini ifade etmiştir. Arjo Klamer ve David Colander'in 1990 yılında iktisat eğitimi üzerine yayınladıkları rapora göre, elit üniversitelerdeki lisansüstü öğrencilerin %3'üne göre mesleki başarıda ekonominin doğru bilgisine sahip olmak, %65'ine göre problem çözmek ve %57'sine göre matematikte mükemmeliyet çok önemlidir. 1988 komisyonundan bu yana, tekniğin iktisadi öze hâkimiyeti konusunda; Bruno Frey ve Reiner Eichenberger, Donald McCloskey, Mark Blaug, Wassily Leontief, Ronal Coase, Milton Friedman, David Colander, Mark Blaug, Robert Kuttner ve Geoffrey Hodgson gibi mesleğin önde gelen temsilcilerinden sürekli şikâyetler gelmektedir. Ancak bu eleştirilerin iktisat eğitimi endüstrisindeki oligopolcü yapı tarafından dikkate alınmadığını vurgulamak gerekir. Finansal elitin iktisat eğitimi endüstrisinde oluşturduğu oligopolcü yapı, tekniği iktisadi gerçeğin önüne alarak; iktisadi araştırmanın gündemini belirlemede, gelir ve servet dağılımı adaletsizliği, ekonomik güç yoğunlaşması, sosyal devlet ve vergi politikaları gibi toplumun büyük bir kısmını ilgilendiren konuları iktisadın araştırma alanının dışında tutmaktadır. Finansal elitin, elit üniversiteler aracılığıyla iktisat eğitimi endüstrisinde oluşturduğu oligopolcü yapı; iktisadi araştırmanın gündemini belirlemede ve finansal elitin çıkarlarına aykırı konuları iktisadi araştırmanın gündeminden uzak tutmaktadır.

ABD'nin seçkin iktisat bölümlerinde neo-klasik iktisadın aksiyomları tartışma konusu yapılamaz. Söz konusu aksiyomları tartışmaya açanlar araştırma fonlarından yararlanamaz, makaleleri seçkin jurnallerde yayınlanamaz

ve muhtemelen özel ve kamu sektörüne sunacakları danışmanlık gelirlerinden mahrum kalırlar (Bkz. Arnsperger ve Varoufakis, 2006).

İktisat eğitimindeki oligopolleşme ile ilgili olarak bir İngiliz tecrübesi de buraya eklenmelidir. Z.W. Perkins ile J. Earle 28 Ekim 2013 tarihli Guardian gazetesinde yazdıkları bir makalede İngiltere'deki ana akım iktisat eğitimi ile ilgili tespitlerini dile getirmiştir (Perkins, Earle, 2013). Makale aşağıda özetlenmiştir:

“İktisat eğitimine neo-klasik iktisat hâkimdir ve neo-klasik iktisat ana akım iktisat teorisidir. Neo-klasik iktisat ekonomiyi bireysel ajanları modelleyerek anlamaya çalışır. Firmalar, tüketiciler, politikacılar, kıtlık şartı altında, net tercihler yapmakla karşı karşıya kalır ve kaynaklarını önceliklerini tatmin edecek şekilde tahsis etmek zorundadır. Farklı ajanlar piyasada birbiriyle buluşur ve davranışlarını matematik formüllerin karakterize ettiği ajanlar piyasada “denge” sağlayacak şekilde bir birleriyle etkileşime girerler. Bu nedenle iktisat teorisi mikro temellere sahip olmalıdır. Mikro temeller, bütüncül ekonomi modelini, bireysel davranıştan hareket ederek ileriye doğru geliştiren teknik bir terimdir.

Ana akım iktisatçılar 2007 küresel finansal krizini tahminde başarısız oldular. İngiltere Kraliçesi bile London School of Economics'de krizin yaklaştığını neden kimsenin öngöremediğini sordu. Krizin üzerinden beş yıl geçmesine, devletin milyarlarca dolarlık banka kurtarma maliyetlerine ve 2,7 milyon İngiliz işsize ve dip yapan ücretlere rağmen, iktisat ders programları hala değişmeden duruyor.

Post-Crash Economic Society, neo-klasik iktisat teorisinin iktisat derslerinde artık teknelci konumda olmaması gerektiğine inanan Manchester Üniversitesi öğrencileri tarafından kuruldu. Cambridge, UCL ve LSE'de bulunan topluluklar benzer konuları aydınlatmak için çalışmaktadır ve eğilimin diğer üniversitelere de yayılması ümit edilmektedir. Şu anda ön lisans, lisans okuyan hatta profesyonel çalışan iktisatçı; ana akım dışı Post-Keynesçi, Avusturyacı, Kurumcu, Marxçı, Evrimci, Ekolojik veya Feminist iktisattan hiç haberi olmaksızın kariyerini sürdürebilir. Ana akım dışı iktisadi düşünce okulları en basit ifadeyle aşağı görülmemekte veya iktisat “bilimine” uygun sayılmamaktadır.

Bize neo-klasik iktisat teorilerini ve modellerini ezberlememiz ve sadece onları tekrar etmemiz öğretilmiştir. Öğitmenlerimiz tahtadaki problemleri kopya etmemizi öğretirlerdi ve eleştirel tartışmalar mevcut değildi. Kendi modüllerimizi çalıştık ve öğretmenlerimizin verdikleri ders paketlerindeki 48 kelimedenden sadece 11'i “eleştir”, “değerlendir” veya “karşılaştır” ibarelerini taşıyordu. 58 modülümüzden 18'inde çoktan seçmeli sınav sistemi ile verilen notlar % 50 veya daha fazla yer kaplarken, dokuzunda bu oran % 90 idi. Bu oranlar, iktisat öğrencilerinin bitirme tezi yazma hakları bulunmadığı hususu ile birleştirildiğinde, öğrencilerin çoğu iktisadi birbiri ile rekabet eden teoriler olarak değil de doğrudan doğruya gerçek olarak kabul etmektedir.

İktisat profesörlerimize bu durumu açtığımızda, onların çoğu ana akım iktisadın, akademik bakımdan üstün olması nedeniyle hâkim iktisat teorisi olduğunu söylerdi. İlk karşılaşmamızda eski iktisat bölümü başkanımız, ana akım dışındaki iktisat okullarının çoğunun, artık geçerli olmadığını vurgulardı.

Manchester, iktisadi düşünce itibarıyla, ülkedeki en fazla çeşit barındıran iktisat bölümlerinden birine sahip idi. Bu durum, bütün öğrencilere açık, karşılaştırmalı iktisat teorisi gibi modülleriyle, daha geniş ön lisans ders programları ile kendini göstermekteydi. Bir Manchester profesörünün ifade ettiği gibi-, ülke genelindeki iktisat bölümü “etnik temizliğinde” ana sorumlu, Araştırma Mükemmellik Çerçevesi (Research Excellence Framework) kurumudur. Bu kurum üniversitelere hükümet araştırma fonlarının nasıl dağıtılacağını belirlemektedir. Her dört yılda bir önde giden akademik dereceye sahip dergilere, akademik kalitesine göre, 4'ten sıfıra kadar puan verilmektedir. Sorun şu ki, bu panelde tanınmış ana akım iktisat dışı bir iktisatçı asla yer alamaz, dergilerin derecelendirmesi kapalı kapılar arkasında yapılır ve sadece kurumsal sonuçlar ilan edilir. Bu en yüksek dereceli akademik dergilerin (journals) tamamı neo-klasik olduğu için, üniversiteler ana akım iktisat teorisini kabul eden düşünce okulu mensuplarını işe almak zorundadır. Bu hâkimiyete rağmen, 2008 küresel finansal krizini tahmin edebilen az sayıda iktisatçı, neo-klasik gelenekten değil, ana akım dışı gelenekten gelmekteydi. Bu da açıkça göstermektedir ki, alternatif görüşler iktisat disiplinine büyük katkı yapmaktadır. Neo-klasik iktisat ana akım iktisattır ve bu durum iktisat öğrencilerinin neo-klasik iktisadi anlamaları için hayati önem taşımaktadır ve çok sayıda parlak beyni kendine çekmektedir.

Geçen on yıllarda ana akım iktisat serbest piyasaları savunurken, sosyalist ekonomiyi eleştirmek için kullanılmaktaydı ve 1930'larda durum bilhassa böyleydi. Neo-klasik iktisat bizi tek bir politik görüşe zorlamıyordu. Bununla birlikte, iktisadın bütününü de temsil etmiyordu ve etmemeliydi de. Bu temenni, ideoloji ile ilgili değil, iktisat eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgilidir.

Önerimiz şudur ki, neo-klasik teori, iktisat lisans eğitiminde diğer geniş iktisadi düşünce okulları ile bağlantılı olarak ve onlarla birlikte öğretilsin. Bu yolla, disiplin kritik tartışmalara ve değerlendirmelere açılmış olur. Farklı okullar iktisadi olguyu ne ölçüde iyi açıklayabiliyor? Modellerimizi hangi varsayımlar üzerine kurmalıyız? Piyasaların kendiliğinden dengeleyici olduğuna inanmak zorunda mıyız veya gerçeği daha iyi açıklayan başka iktisadi düşünce okulları var mıdır? İktisatçılar bu şekilde düşünecek şekilde eğitildiklerinde, toplumun tamamı bundan istifade edecek mi ve çoğu iktisatçı krizin gelişini önceden görebilecek mi? İktisat eğitiminde eleştirel çoğulculuğun bu ihtimali arttıracığı düşünülmür.

İktisadın mevcut durumu iyi görünmüyor. Sınıf arkadaşlarımız bize, aileleri ve arkadaşları tarafından kendilerinden mevcut krizin sebeplerinin açıklanması istendiğinde, bunu yapamadıklarını ve mahcup olduklarını söylüyorlar. Profesörlerimizden birine, iktisat bölümündeki hâkim araştırma gündemini (neo-klasik iktisadı) izlemesi, aksi takdirde, işletme fakültesi veya politika bölümüne geçmesi söylenmiştir. Bir başkasına da eğer iktisat bölümünde kalırsa, akademik geleceğinin tehlikede olacağı hatırlatılmıştır. Bu durum iktisat bölümlerinin ülke genelindeki durumunu yansıtmaktadır. Bu ulusal bir sorundur. İktisat akademiası bundan daha iyisini yapabilir veya yapmalıdır. Bütün bu anlatılanlar, iktisat eğitiminde değişim istemememizin ana nedenidir.”

Bu gerekçelerle ana akım iktisadı çeşitli yönleri ile eleştiren geniş bir literatür bulunmaktadır. Ana akım modellerin metodolojik ve ontolojik zaafı konusunda C. Arnsperger ve Y. Varoufakis'in (Arnsperger ve Varoufakis, 2006), V. Bigo'nun (Bigo, 2008), T. Lawson'un (Lawson, 2009), P. J. Boettke ve arkadaşlarının (Boettke ve diğerleri, 2014), J. Cameron ve K. A. Siegman'ın (Cameron ve Siegman, 2012), D. Colander ve arkadaşlarının (Colander ve diğerleri, 2009), G. Soros'un (Soros, 2014) ve nihayet E. Cansen'in (Cansen, 2014) görüşleri ile ana akım iktisadın dayandığı Dinamik Stokastik Genel Denge (DSGE) Modelinin zaafı konusunda W. Semmler ve G. Gong'un (Semmler ve Gong, 2008), E. Tovar'ın (Tovar, 2009) ve J. Cameron ve K. A. Siegman'ın (Cameron ve Siegman, 2012), çalışmaları bulunmaktadır. İhtiyaç duyulması durumunda bu çalışmaların geniş bir özeti (Bocutoğlu,2019a)'da bulunabilir.

2008 KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ KARŞISINDA ANA AKIM İKTİSAT

Ana akım iktisadın 2008 Küresel Finansal Krizini öngörememesi, anlayamaması ve açıklayamaması, iktisat eğitimindeki itibarının ve meşruiyetinin tartışılmasına, ana akım dışı görüşlerin yüksek sesle ifade edilmesine ve taraftar toplamasına yol açmıştır.

Ana akım paradigmanın geliştirdiği modeller ve bu modellerin 2008 Küresel Finansal Krizi karşısındaki performansı aşağıda özetlenmektedir (daha geniş bir değerlendirme için bakınız, Bocutoğlu,2011).

Ekonomiyi reel ve parasal sektör olarak ikiye ayıran ve geliştirdiği klasik dikotomi ile daima tam istihdam seviyesinde dengede bulunan bir ekonomide, parasal değişkenlerin reel değişkenleri etkileyemeyeceğini, paranın önemsiz ve yansız olduğunu ileri süren klasik iktisat, bu temel ön kabulleri gereği konjonktür dalgaları ile ilgilenmedi. A. Smith ve J. B. Say, kapitalizmin geleceği konusunda iyimserdiler. Smith, ekonominin sanayi ve tarım sektörlerindeki artan verimler nedeniyle kapitalizmin geleceğini parlak görüyordu. Say ise, bazı yatırımcıların yanlış kararlar vermesi nedeniyle geçici arz fazlalıklarının olabileceğini, bununla birlikte faiz teorisinin bu durumu düzeltece-

ğini ileri sürdü. Kötümser klasikler arasında yer alan D. Ricardo, sanayi sektöründe artan verimler bulunduğunu kabul etmekle birlikte, tarım sektöründeki azalan verimlerin toplam verimliliği düşüreceğini ve uzun dönemde kapitalizmin durgunluğa gireceğini öngörüyordu. Klasik iktisatçıların Say Yasası nedeniyle konjonktür dalgalarını dikkate almadıkları, bu nedenle de herhangi bir konjonktür teorisi geliştirmedikleri ve uzun dönemli büyüme sorunlarına odaklandıkları söylenebilir.

1929 Dünya Buhranı Klasik Say Yasası'nın çökmesine yol açtı. J. M. Keynes'in fikirlerinin ana akım iktisat tarafından Neo-klasik sentez başlığı altında içerilmesi sonucu ortaya çıkan Ortodoks Keynesçi konjonktür teorisine göre, yatırımcıların gelecekle ilgili beklentileri konjonktür dalgalarının oluşmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Yatırım kararı, yatırım harcamalarının bugün yapılacağı, muhtemel getirilerinin ise gelecekte alınacağı bir sürece karşılık geldiği için belirsizlik içerir. O halde yatırımcı belirsizlik ortamında bugünkü yatırımı ile beklediği (gelecekteki) kârını karşılaştırıp, yatırım kararı vermek durumunda olan bir karar birimidir. Yatırım kararı yatırımcının psikolojisi tarafından şekillendirilecektir. Geleceğin parlak algılandığı bir ortamda, kredi faiz oranı ile sermayenin marjinal etkinliği karşılaştırması, yatırım harcamalarına dönüşecek; çarpan ve hızlandıran etkileriyle artan istihdam, üretim ve milli gelir, konjonktürel genişleme doğuracaktır. Geleceğin karamsar olarak algılandığı bir ortamda yatırımların durması ise, çarpan ve hızlandıran mekanizmalarının tersine çalışmasıyla istihdam, üretim ve milli geliri azaltarak konjonktürel durgunluğa ve krize yol açacaktır. Krize karşı alınması gereken tedbirler, o güne kadar klasik geleneğin sistematik olarak kaçındığı kamu müdahalelerini ve aktivist toplam talep politikalarını kapsamaktadır. Böylece ekonomiye kamu müdahalelerinin ve maliye politikasının rasyonel temelleri atılmış oldu. Genişletici maliye politikasının 1929 Büyük Buhranı önlemede etkin olması, makro iktisat teorisinde 1970'li yılların ortasına kadar süren bir Ortodoks Keynesçi hâkimiyeti dönemi yarattı. Kapitalizmin doğası gereği istikrarsız olduğu artık kabul ediliyordu ve kriz dönemlerinde düzeltilmesi için kamu müdahalesi gerekli sayılıyordu. Keynes'e göre para; ekonomi eksik istihdam denge seviyesinde iken yanlıdır, ekonomi tam istihdam seviyesine ulaştığında klasiklerin ileri sürdüğü gibi yansız hale gelmektedir.

1960'lı yıllarda Ortodoks Keynesçi paradigma, klasik geleneğe bağlı paracı makro teoriyi geliştiren M. Friedman tarafından eleştirildi. Friedman'a göre konjonktür dalgalarının nedeni, merkez bankalarının para politikası ile ekonomiye yaptığı gereksiz müdahalelerdir. Friedman'a göre para kısa dönemde yanlıdır ve para arzının artırılması, doğal işsizlik denge seviyesinde tam istihdama yakın bir konumda bulunan ekonomide işçiler arasında para aldanması yaratarak istihdam, üretim ve parasal milli geliri artırır. Ancak para aldanmasından uyanan işçilerin yükselen enflasyon beklentisi nede-

niyle parasal ücret artışı talebi, firmaların üretimi kismalarına, istihdamı dü-şürmelerine ve ekonominin sonsuz eğimli uzun dönem Phillips doğrusu üze-rinde eski denge seviyesine dönmesine yol açar. Merkez bankalarının para arzı ile oynamaları konjonktür dalgalarının temel sebebidir. Para arzı artışı geçici bir konjonktürel genişlemeye, para arz kısılması ise geçici bir konjonk-türel daralmaya, yani krize neden olur. Konjonktür dalgalarının önüne geç-mek için, şeffaf ve güvenilir merkez bankaları oluşturmak gerekir. Merkez bankaları, sabit parasal genişleme kuralı adı verilen bir ilkeye sadık kalarak, ekonominin büyüme oranına eşit bir parasal genişleme politikası izlemelidir. Bunun dışındaki para politikaları, konjonktür dalgalarının fitilini ateşler. Fri-edman'a göre para kısa dönemde yanlıdır, uzun dönemde yansızdır

Keynesçi Phillips Eğrisinin, 1970'li yılların ilk çeyreğinde baş gösteren ve tekrarlayan OPEC Petrol Krizi'nin doğurduğu stagflasyon olgusunu açıklaya-maması Keynesçi yaklaşıma ağır bir teorik darbe indirdi ve R. Lucas'a göre Keynes öldü. 1960'lı yıllarda Friedman'ın paracı makro teorisi ile başlayan klasik diriliş hareketi, Lucas'ın geliştirdiği yeni klasik makro teori ile makro iktisadın gündemine hâkim oldu. Lucas'a göre, ekonomi klasik-neo-klasik prensiplere göre işler: Firmalar, tüketiciler ve işçiler optimize eder ve piya-salar temizler. Ancak Keynes'in makro teoriye soktuğu beklenti kavramı, Fri-edman'da uyumcu beklentiler, Lucas'ta ise rasyonel beklentiler adı altında makro modellere dâhil edildi. Artık pasif karar birimleri ortadan kalkmış; modern kapitalizmin karar birimleri enformasyonu işleyen, sistematik hata yapmayan kısaca rasyonel beklentilere göre hareket eden ajanlara dönüş-müştür. Ekonomide asimetrik enformasyon yoktur. Bu karar birimleri kamu tarafından yanıtılmadıkça, sistematik hata yapmazlar ve konjonktür dalga-larına yol açmazlar. Yeni klasik makro teoriye göre, doğal işsizlik oranı sevi-yesinde tam istihdama yakın bir düzeyde dengede olan ekonomide, merkez bankasının önceden ilan ettiği parasal genişlemenin konjonktür dalgalarına yol açması imkansızdır. Çünkü para arzı artışının farkında olan karar birim-leri, merkez bankasının bu kararının genel bir fiyat artışına yol açacağını, bu-nun sonucunda enflasyon beklentilerinin yükseleceğini, malların, hizmetle-rin ve üretim faktörlerinin fiyatının artacağını -rasyonel beklentilere göre kar-rar veren- herkes bilir. Bu nedenle enformasyon taşıyan fiyat artışı, herhangi bir üretim ve istihdam artışına yol açmaz. Buna karşılık, merkez bankasının para politikasının genel gidişi konusunda halka hiç bilgi vermemesi veya ek-sik bilgi vermesiyle dinamik zaman tutarsızlığına yol açması, ex ante para po-litikası ile ex post para politikası arasında uyumsuzluk yaratması sonucunda; rasyonel beklentilere göre karar veren üreticiler, önceden haberdar olma-dıkları, mesela, genişletici bir para politikasının doğurduğu genel fiyat artı-şını, kendi ürettikleri malların fiyatındaki nispi bir fiyat artışı olarak yanlış algıladıklarında, ki buna sinyal algılama sorunu denir, istihdam ve üretimle-rini arttırlar. Bu durum ekonomide bir konjonktürel genişlemenin başlan-gıcını oluşturur. Ancak karar birimleri daha sonra topladıkları enformasyon-nun yardımı ile sinyal algılama sorununu ortadan kaldırdıklarında ve merkez

bankası tarafından yanıtıldıklarını anladıklarında, ekonomi tekrar eski denge seviyesine döner. Lucas'a göre para, sinyal algılama sorunu bulunduğu sürece yanlıdır. Sorun ortadan kalkınca para yansız hale gelir. (Bakınız, Bocutoğlu, 2013).

Konjonktür dalgalarının nedenini, dinamik zaman tutarsızlığı yaratan merkez bankalarının kararlarına bağlayan yeni klasik makro teori, kendi yandaşlarının bir kısmını ikna etmekte zorlandı. E. Prescott, F. Kydland, C. Plosser, R. King, A. Stockman, S. Rebello ve R.Barro'dan oluşan yeni klasik okul taraftarları, konjonktür dalgalarının nedenini teknolojik gelişmelerin yol açtığı verimlilik değişmelerine bağlayarak yeni klasik okuldan ayrıldılar ve yeni klasik reel konjonktür teorisi okulunu kurdular. Onlara göre konjonktür dalgaları, parasal faktörlerle değil reel faktörlerle açıklanabilir. Reel konjonktür teorisine göre, üretim ve istihdam seviyesindeki makroekonomik dalgalanmaların temel sebebi, teknoloji seviyesi başta olmak üzere reel şokların yol açtığı verimlilik değişmelerinden kaynaklanan stokastik süreçlerdir. Stokastik sapmalar, zaman içinde değişkenlerin değerlerinde görülen rasgele değişimlerdir. GSYİH rasgele bir büyüme yolu izlemektedir. Reel GSYİH'nın gözlemlenen dalgalanma yolu, sürekli olarak hareket eden tam istihdam denge seviyesinden başka bir şey değildir. Bu nedenle konjonktür teorisi ile büyüme teorisinin bir birinden ayrı ele alınması anlamsızdır. Konjonktür teorisi büyüme teorisi içine yedirilmelidir. Dinamik bir dünyada istikrarsızlık kaçınılmazdır ve kaçınılmaz olduğu için de sineye çekilmelidir. Yeni klasik reel konjonktür teorisine göre para tamamen yansızdır, -ister kısa dönemde isterse uzun dönemde olsun- reel sektörü etkileme gücü yoktur. (Bakınız, Bocutoğlu, 2013).

1980'li yılların ilk çeyreğinden itibaren ABD'de ortaya çıkan finansal krizler, yaygın işsizlik ve krizlerin diğer olumsuz sonuçlarına karşı alınan paracı ve yeni klasik tedbirlerin yetersizliği; Keynesçi aktivist toplam talep politikalarını tekrar gündeme taşıdı. Yeni klasik makro teorinin yönelttiği eleştirileri dikkate alan Keynesçi yaklaşım; zayıf olan mikro temellerini güçlendirerek, toplam talep ile birlikte toplam arzı da inceleme alanına katarak ve nihayet rasyonel beklentiler hipotezini benimseyerek yeni Keynesçi makro teori adı altında ana akım makro iktisat içindeki yerini aldı. Prensip olarak yeni Keynesçi konjonktür teorisi ve politikası, Keynes'in geliştirdiği teorik esaslara dayandığı için burada tekrar edilmeyecektir. Yeni Keynesçi makro teoriye göre, hem toplam talep hem de toplam arz şokları konjonktür dalgalarına yol açabilir. Makro sistem koordinasyon hataları ve dışsallıklarla doludur. Eksik rekabet, heterojen işgücü, maliyet katılıkları ve asimetric enformasyon makro sistemin diğer belirgin özellikleridir. Para, ekonomi eksik istihdam seviyesinde iken yanlı, tam istihdam seviyesinde yansızdır. (Bocutoğlu, 2013). Yeni klasik reel konjonktür teorisi ile yeni Keynesçi makro iktisat teorisi, analizlerinde dinamik stokastik genel denge modelini (DSGE) kullanmaktadır. 2008 Küresel Finansal Krize kadar geçen yaklaşık 30 yıllık dönemde

makro iktisada bu iki teori hakim olduğu için, küresel finansal krizin anlaşılması, açıklanması ve öngörülmesinde ortaya çıkan zaafın temel sorumlusunun söz konusu DSGE modeli olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen ana akım konjonktür teorileri, 2008 Küresel Finansal Krizini açıklamada nasıl bir performans sergilemiştir? Doğrudan cevaplandırmak gerekirse, yukarıda özetlenen ana akım konjonktür teorilerinin hiç birinin, 2008 Küresel Finansal Krizini öngörecek, anlayacak ve açıklayacak donanımına sahip olmadığı söylenebilir. Krizin sebeplerini ve ortaya çıkış mekanizmasını açıklamada başarısız olmasına karşın, ana akım Ortodoks Keynesçi toplam talep politikaları içinde yer alan maliye politikasının, krizi önlemede küresel ölçekte etkin olduğu söylenebilir (Bocutoğlu-Ekinci, 2009a:80-81). Bu tespitin, günümüz üniversitelerinin iktisat bölümlerinde lisans düzeyinde yaygın olarak öğretilen standart ana akım makro modellerin ve lisansüstü düzeyde öğretilen DSGE modellerinin ne işe yaradığı sorusunu gündeme getirmesi kaçınılmazdır. 2008 Küresel Finansal Krizinin *per se* makro teoriyi krize düşürdüğü iddiasının altındaki mantık bu tespite dayanmaktadır.

Konut kredilerinin spekülasyona dönüştürülmesine izin verilmesi, Moody's ve Standard&Poors gibi regülasyona tabi olmayan bazı kredi derecelendirme kuruluşlarının bono derecelendirmesi yapmasına izin verilmesi, eşik altı kredilerin denetlenmesinde zaaf gösterilmesi, aşırı kaldıraç sınırlamada başarısızlık, çıkar çatışmalarını gözetim altında tutmada başarısızlık, hedge fonları ve girişim sermayesinin regülasyonunda başarısızlık ve Glass-Steagall Yasası'nın yürürlükten kaldırılması, gölge bankacılık sistemi, finansal regülasyonlar ve rehberlikteki yaygın başarısızlıklar, sistemik önem taşıyan çoğu finansal kurumdaki anonim şirket idaresi ve risk yönetiminin başarısızlığı, konut kredisi standartlarının çökmesi gibi nedenlerin 'finansal piyasaların de-regülasyonu (ve regülatörlerin görevlerini yerine getirmemeleri)' başlığı altında toplanması şartı ile 2008 Büyük Durgunluğun ortaya çıkış mekanizması şöyle kurgulanabilir: ABD'deki de-regülasyona uğramış, oligopolleşmiş ve ahlaki tehlikeye batmış finansal hizmetler, kredi derecelendirme ve libor endüstrilerinde, kredi genişlemesi ve aşırı kaldıraç kullanımı küresel finansman ile birleşerek, finansal yenilikler (finansal türev ürünler) aracılığı ile fiyat balonlarına yol açmıştır. Krizin yönü finansal piyasalardan reel sektöre doğru olup, Soros'un ifadesiyle kriz, dışsal şoklar tarafından değil, bilhassa finansal piyasaların içindeki dinamikler tarafından gerçekleştirilmiştir (Bakınız Soros,2014). Buna göre finansal hizmetler, kredi derecelendirme ve libor endüstrilerinin oligopolleşmesi ve küreselleşmesi, krizin oluşum ve yayılım süreçlerinden sorumludur. Medyanın, krize yol açan bu oligopolleşme eğilimlerine uzun süreden beri kulak tıkamış olduğu hususu da bugün fark edilen bir gerçektir.

2008 Küresel Finansal Krizinin ana akım iktisat bakımından sonuçları neler olmuştur? İktisat eğitimi endüstrisinin oligopolleşmesi; dikkatleri iktisadi özden (gerçekten) ziyade iktisadi tekniğe, gerçek iktisadi meseleler yerine

esoterik matematiksel modellere uygun “fiktif” meselelere yönelttiği için; konjonktür teorileri, gelir dağılımı ve sosyal devlet gibi hayati araştırma alanları, ana akım iktisadın araştırma gündemine alınmamış, bu alanlarla ilgilenenler de ana akım iktisadın dışında tutularak, bir tür “komplo teorisyenleri” sınıfına sokulmuş ve bu yolla 2008 Küresel Finansal Krizi sürecinin perdelenmesine yol açmıştır. Ana akım iktisatçıların 2008 Küresel Finansal Krizinin mayalanma sürecindeki suskunlukları, dikkat çeken bir başka husustur. Bu durumun iktisat mesleği için bir “ahlaki tehlike” oluşturduğu ileri sürülmektedir (Colander, 2009: ss.4- 5). Kriz sürecinde medya ile ana akım akademiyanın suskunluğu özellikle önemlidir.

Özetlemek gerekirse, 2008 Küresel Finansal Krizinin oluşumundan; finansal hizmetler, kredi derecelendirme, libor, medya ve iktisat eğitimi endüstrilerindeki oligopolleşme eğilimleri ortak olarak sorumludur. Bu bulgu doğru ise, Küresel Finansal Elitin 2008 Küresel Finansal Krizinin oluşum ve yayılım sürecindeki sorumluluğu aşikâr hale gelecektir. Piketty'nin gösterdiği şekliyle Anglosakson dünyasındaki servet ve ekonomik güç konsantrasyonu, politik karar mekanizmalarını etkilemiş; ABD Hazinesi, Sermaye Piyasası Kurulu (SEC) , Fed, Bank of England, seçkin Anglosakson üniversiteleri ve tink-thankları, IMF, Dünya Bankası ve ana akım medyanın gözleri önünde finansal hizmetler, kredi derecelendirme ve libor endüstrilerinde bir tür tekelleşmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tekelleşmenin 2008 Küresel Finansal Krizinin doğuşundaki etkilerine Piketty de dikkat çekmektedir. Büyük Resesyon, küresel dünyada kazançların özelleştirilmesine karşılık zararların kamusallaşmasına yol açarak finans dünyasındaki gelir ve servet yoğunlaşmasını arttırmış, zararların ödenmesini de krizin ‘mağduru’ olan alt ve orta gelir dilimlerinin üzerine yıkmıştır. Bütün bu olup bitenlerin ana akım iktisadın beşiği olan Anglosakson dünyasında cereyan etmesi, tam rekabet piyasalarının bayraklaştırıldığı bir zihniyet dünyasında, finansla ilgili piyasaların fiilen tekelci piyasalara dönüştürülmesi ve medya tekelinin de bu durumu kamuoyundan gizlemesi, ana akım iktisat paradigmasının yeniden sorgulanmasını gerektirmektedir. Ana akım iktisadın bilimsel olgu olarak sunduğu şey ile Anglosakson dünyasının uyguladığı şey arasındaki dikotomi, ilmi bir disiplin olarak iktisadın kapsadığı ‘bilimsel alan’ ile ‘ideolojik alan’ arasına sınır çekilmesini acil bir araştırma programı haline getirmiştir.

Bütün bunlara karşılık, Ana Akım Dışı İktisat okulları arasında yer alan Avusturyacı Okul ile Post-Keynesci Okulun geliştirdiği tezlerin, 2008 Küresel Finansı açıklamadaki başarısı dikkatle incelenmeli ve değerlendirilmelidir (Bocutoğlu-Ekinci, 2009b; 2010a; 2010b; Bocutoğlu, 2010).

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Tarihi süreçte Smith ile başlayan klasik iktisat, marjinalist devrimden sonra, neo-klasik iktisada dönüşmüş ve fizik biliminin yöntemlerini kullanarak,

kendisini, iktisadi düşünce akımları içinde farklı bir statüde konumlandırmıştır. Buna göre sadece neo-klasik yöntemi kullanan iktisadi düşünce okullarının “bilimsel iktisat” yaptığı, neo-klasik yöntemi kullanmayan iktisadi düşünce okullarının “bilimsel iktisat” yapmadığı görüşü, Anglo-Amerikan dünyasındaki saygın iktisat bölümlerinin temel sınıflandırma ilkesi olmuştur.

Bu ilkedен hareketle iktisadi düşünce iki gurupta toplanmıştır: Ana akım (Ortodoks) iktisat ve ana akım dışı (heterodoks) iktisat. Ana akım (Ortodoks) iktisat başlığı altında Klasik, Marjinalist, Neo-klasik, Ortodoks Keynesçi, Paracı, Yeni Klasik, Yeni Klasik Reel Konjonktür Teorisi ve Yeni Keynesçi iktisat teorileri yer almaktadır. Günümüzde ana akım iktisat teorisi ile neo-klasik iktisat kastedilmektedir. Ana akım dışı (Heterodoks) iktisat başlığı altında ise, Sosyalizm, Marxçı Sosyalizm, Kurumcu İktisat, Alman Tarihçi Okulu, Post Keynesçi İktisat ve Avusturya Okulu toplanmaktadır.

Anglo-Amerikan dünyasında ana akım iktisadın temsil ettiği ilkeler ile dünya ekonomisini kontrol eden Küresel Finansal Elitin çıkarları arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlik ana akım iktisat ile finansal elit arasında bir tür simbiyotik ilişkinin doğmasına yol açmıştır. Adı geçen dünyada seçkin iktisat bölümleri bir tür oligopol oluşturmakta ve bu oligopol finansal elit tarafından desteklenmektedir. Ana akım iktisadın yöntemini benimsemeyen iktisatçılar, iktisat bölümlerine tahsis edilen araştırma fonlarından yararlanamaz, seçkin akademik dergilerde yayın yapamaz, kariyerlerinde ilerleyemez ve nihayet özel ve kamu sektörlerince talep edilen danışmanlık hizmetleri portföyüne dâhil edilmezler.

Ana akım (neo-klasik) iktisadın, iktisat mesleğine derinlemesine nüfuz etmesi ve onu kontrolü altına alması, ana akım iktisadın analitik varsayımlarının akademiada eleştirilmesini imkânsız kılmaktadır. Çünkü bu eleştirileri duyuracak ne araç (medya) ne de bu eleştirileri duyacak kulak (ana akım akademia) mevcuttur. Dolayısıyla Anglo-Amerikan dünyasındaki iktisat eğitimi, neo-klasik iktisadın ve finansal elitin hâkimiyeti altındadır. Günümüzde ana akım dışı bir iktisatçının, John Bates Clark Madalyası veya Nobel Ödülü alması düşünülemez. Ana akım iktisat, sahip olduğu gücü kullanarak, saygın iktisat bölümlerinde ana akım dışı iktisadın öğretilmesini ve bu bağlamda içinde ana akım dışı öğeleri barındıran iktisadi düşünceler tarihi dersinin ders programlarında yer almasını engellemektedir. Ana akım iktisadın ilkelere tartışmadan uzak tutulduğunda, onun arkasında bulunan finansal elitin küresel ekonomideki hegemonik konumu da dikkatlerden gizlenmiş olur.

Burada altı çizilmesi gereken bir sonuç da, ana akım iktisadın tekellere, oligopollelere, kamu müdahalelerine ve bilhassa maliye ve para politikalarına karşı olmasına rağmen, ana akım iktisadın ardına gizlenen Küresel Finansal Elitin ekonomideki oligopolleşmenin tadını çıkarmasıdır. Bu durum kamuoyunun dikkatlerinin tam rekabet piyasalarına çekilmesi ancak uygulamada oligopolcü pratiklere ağırlık verilmesidir. Küresel Finansal Elit kendi oligopolcü pratiklerini, liberal ana akım iktisat öğretisinin ardına gizlemektedir.

Bütün bilimsellik iddiasına rağmen ana akım iktisat okullarının, 2008 Küresel Finansal Krizini öngörememesi, anlayamaması, açıklayamaması, izlediği yöntemin tartışılmasına yol açmıştır. Gerçekten de kendi kendine geleceği öngörme görevi veren neo-klasik modellerin kriz karşısında çaresiz kalması, ana akım iktisadın itibar ve meşruiyet kaybetmesine yol açmıştır.

2008 Küresel Finansal Krizi, ana akım iktisadı zor duruma bırakırken, ana akım dışı iktisadın görünürlüğünü arttırmıştır. Bu bölümde ana hatlarıyla özetlenen neo-klasik teoriye yöneltelen eleştiriler göstermektedir ki iktisat eğitiminde sadece neo-klasik modellerin hâkimiyetine dayanan tekelsel bir yaklaşım yerine, bütün iktisadi düşünce okullarının bilgi ve tecrübelerinin harmanlandığı çoğulcu bir yaklaşımın izlenmesi aklın gereğidir.

Çoğulcu yaklaşım, iktisadi düşüncedeki farklı yaklaşımları tarihi ve düşünsel kökleri ile irdeleyen iktisadi düşünceler tarihi dersinin iktisat eğitimindeki ağırlığını arttıracaktır. İktisadi düşünceler tarihi dersi, iktisat eğitiminde çoğulcu yaklaşımın temsilcisidir. Ancak akılda iyi tutulmalıdır ki Küresel Finansal Elit Anglo-Amerikan dünyasındaki iktisat eğitimi üzerindeki oligopolcü kontrolünden vazgeçmeyecektir. İktisat eğitimindeki çoğulcu yaklaşımın başarısı, ana akım dışı iktisadın analitik başarısının artan bir fonksiyonu olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arnsperger, C., ve Varoufakis, Y., (2006). What is neoclassical economics: The three axioms responsible for its theoretical oeuvre, practical irrelevance and, thus, discursive power. *Panoeconomics*, 53(1), 5-18.
- Bagdikian, B., (2000). *The media monopoly*. 6th Edition., Beacon Press, Boston.
- Bank, Z., (2011). *İktisat teorisinde denge tartışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, (Tez Danışmanı: Ersan Bocutoğlu), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Libor: What Is It And Why Does It Matter? (2015). *BBC*. May 27, 2015.
- Benmelech, E. ve Dlugosz, J., (2010). The credit rating crisis. *National Bureau Of Economic Research*.
- Bigo, V. (2008). Explaining modern economics: As a microcosmos of society. *Cambridge Journal Of Economics*, 2008,32: 527-554.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009a). Genel Teori: Küresel krizler ve yeniden maliye politikası. *Maliye Dergisi*, 156, 66-82.
- Bocutoğlu E. ve Ekinci A. (2009b). Avusturya iktisadi dalgalanmalar teorisini anlamak. *Ekonomik Yaklaşım*, 2009
- Bocutoğlu, E. (2010). Hyman P. Minsky'nin konjonktür teorisi 2007-2010 küresel krizini açıklamaya uygun mu?: Heterodoks bir değerlendirme. *Bankacılar Dergisi*, 75, 3-33.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A., (2010a). Küresel krize farklı bir teorik çerçeve: Avusturyacı konjonktür teorisi. *Bankacılar Dergisi*, 73, 20-34.

- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2010b) *Austrian business cycles theory and global crisis*. Ludwig Von Mises Institute, Daily.
- Bocutoğlu, E. (2011) Krizin makro iktisadından makro iktisadın krizine: Eleştirel bir değerlendirme. E. Uygur (Ed.), *Küresel Bunalım Ve İktisat Eğitimi*, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2011), *Austrian business cycles theory and global financial crisis: Some lessons for macroeconomic risk and financial stability*. Ludwig Von Mises Institute, Working Papers.
- Bocutoğlu, E., (2013). *Karşılaştırmalı makro iktisat: Teoriler ve politikalar*. Altıncı Baskı, Bursa:Ekin Yayınevi.
- Bocutoğlu, E. (2014), Ana Akım konjonktür teorileri ve 2007 küresel finansal krizi. *International Review Of Economics And Management*, 2(2), 1-39
- Bocutoğlu, E., (2014a). ABD’De Glass-Steagall yasasının yürürlükten kaldırılması 2007 küresel finansal krizini tetikledi mi?: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Bankacılar Dergisi*, 90, 83-111.
- Bocutoğlu, E., (2014b). Hukuk Ve İktisat İlişkileri İçin Bir Örnek Olay Olarak Glasssteagall Yasası İle 2007 Küresel Finansal Krizi Bağlantısı. *Uek-Tek 2014, Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Kongresi, Küresel İstikrar Ve Büyüme Ve İktisadın Durumu*, 18-20 Ekim 2014, Kemer, Antalya.
- Bocutoğlu, E. (2015a). Have credit rating agencies got a role in triggering 2007 global financial crisis? *International Conference On Eurasian Economies*, Kazan, Russia, 2015.
- Bocutoğlu, E., (2015b). Servetin yoğunlaşması, iktisadi güç ve ekonomi ilişkileri: Anglosakson finansal hizmetler, kredi derecelendirme, libor ve media endüstrilerindeki oligopolcü eğilimlerin pikettyci açıdan analizi. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 26, 1, 2015. ve *Eyc International Conference On Economics I: Growth*, Ankara:Inequality And Poverty.
- Bocutoğlu, E., (2015c). Kredi derecelendirme kuruluşları ve 2007 küresel finansal krizi. *Hak-İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 10.
- Bocutoğlu, E. (2015d). *2008 küresel finansal krizinin nedenleri. İktisadi Krizler Ve Türkiye Ekonomisi: Prof. Dr. İlker Parasız’a Armağan*. Ankara:Orion Kitabevi.
- Bocutoğlu, E., (2015e). *İktisadi konjonktür teorileri. iktisadi krizler ve türkiye ekonomisi: Prof. Dr. İlker Parasız’a armağan*. Ankara:Orion Kitabevi,
- Bocutoğlu, E., (2016). Piketty’nin ikiz günahı: Gelir ve servet dağılımı meselesini tekrar iktisadi analizin merkezine yerleştirmek ve küresel servet vergisi önermek. *Emek Ve Toplum Hak-İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 5(11).
- Bocutoğlu, E., (2019a), Ana akım iktisat ve iktisadi düşünceler tarihi. Prof. Dr. Sabri Orman'a Armağan, (Ed. Prof. Dr. İlhan Eroğlu). *Değişim ve dönüşüm perspektifinden iktisadi bakış* içinde, Ekin Yayınevi, 2019.
- Bocutoğlu, E., (2019b). *İktisadi düşünceler tarihi*, 4. Baskı, Bursa:Ekin Yayınevi,
- Bocutoğlu, E., (2019c). *Makro iktisat: Teoriler ve politikalar*. 14. Baskı, Bursa:Ekin Yayınevi.
- Boettke, P. J., Coyne, C.J. ve Leeson, P.T, (2014), Earw(H)İg: I can’t hear you because your ideas too old, *Cambridge Journal Of Economics*, 38 531-544.

- Cameron, J. ve Siegman, K.A., (2012) Why did mainstream economics miss the crisis? *The Role Of Epistemological And Methodological Blinkers, On The Horizon*, 20(3). 164-171.
- Cansen, E., (2014). Keder iktisatçıların kaderidir, *Sözcü*, 21 Ağustos 2014.
- Colander, D., Holt, R., ve Rosser, B., (2003). *The changing face of mainstream economics*. Middlebury College Discussion Paper, No:03/23.
- Colander, D. (2008), *Making of an economist*, Redux, Princeton University Press.
- Colander, D., (2009). *The financial crisis and the systematic failure of academic economics*. Kiel Working Papers No: 1489, February 2009.
- Colander, D., Föllmer, H., Haas A., Goldberg, M., Juselius K., Kirman A., Lux, T. ve Sloth B., (2009). *The financial crisis and the systemic failure of academic economics*. Kiel Institute For The World Economy, Working Paper No:1489.
- Colombo, J. (2014). The new labor 'scandal' will cause a terrifying financial crisis. *Forbes*, March 6, 2014.
- Crawford, C. (2011). The repeal of the glass-steagall act and the current financial crisis. *Journal Of Business And Economic Research*, 9(1).
- Çakır, N. (1998). *Physics and economics*. Ankara:Capital Markets Board Of Turkey, Publication Number: 114,
- Darcy, D., (2009). Credit rating agencies and the credit crisis: how the 'issuer pays' conflict contributed and what regulators might do about it. *Columbia Business Law Review*, 605.
- Easterly, W., (2012). Cartel Of Good Intentions. *Foreign Policy*, 131, 40-49.
- Ekns, E. M. ve Calabria, M.A., (2012). *Regulation, Market structure, and role of credit rating agencies*. Policy Analysis, 704.
- Greenspan, A., (2008). *Türbülans çağı: Yeni bir dünya serüveni*. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Gudzowski, M., (2010). Mortgage credit ratings and the financial crisis: The need for a state-run mortgage security credit rating agency. *Columbia Business Law Review*, 1.
- Herman, E. S. ve Chomsky, N., (2002). *Manufacturing consent: The political economy of mass media*. New York: Pantheon Books.
- Hodgson, G.M., (2009). The great crash of 2008 and the reform of economics. *Cambridge Journal Of Economics*, 33.
- Hunt, J.P. (t.y). *Credit rating agencies and the 'worldwide credit crisis': The limits of reputation, The insufficiency of reforms and a proposal for improvement*. Www2.Wiwi.Hu-Berlin.De/Institute/Finanz/Skript_Semfin/T12.Pdf adresinden erişilmiştir.
- Itoh, M. ve Lapavistas, K., (1999). *Political economy of money and finance*, New York: Mcmillan Press Limited.
- Kindleberger, C.P ve Aliber, R., (2005). *Manias, panics, and crashes: A history of financial crises*. 5. Editon, John Wiley And Sons.
- Klein, A.P., (2006). *Economics confronts the economy*. Uk: Edward Elgar Publishing, Cornwall,

- Krugman, P. (2009). *The return of depression economics and the crisis of 2008*. Ww Norton.
- Kuttner, R. (2013). *Seven deadly sins of deregulation and three necessary reforms*. The American Prospect, Prospect.Org/Article/Seven-Deadly-Sinsderegulation-And-Three-Necessary-Reforms
- Lawson, T., (200). The current economic crisis: Its Nature and the course of academic economics. *Cambridge Journal Of Economics*, 33, 759-777.
- Lutz, A., (2012). These 6 corporations control 90% of media in America. *Business Insider*.
- Matthews, C. (2015). *Did a 26-year-old just take down thomas piketty?*
- Mcvea, H., (2010). Credit rating agencies, subprime mortgage debacle and global governance: The eu strikes back. *International And Comparative Law Quarterly*, 59.
- The National Commission, (2011). *The financial crisis inquiry report*. Official Government Edition, Fcic Website.
- Partney, F., (1999). The siskel and ebert of financial markets?: Two thumbs down for the credit rating agencies. *Washington University Law Quarterly*, 77(3).
- Perkins, Z.W. ve Earle, J., (2013). Economics students need to be taught more than neoclassical theory. *The Guardian*.
- Pikkety, T., (2015), *21. Yüzyılda Kapital*. (çev. H Koçak), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın: 3144.
- Roubını, N., ve Mihm, S. (2012). *Kriz ekonomisi, dünya ekonomisinin çöküşü ve Geleceği*, çev. I. Tezcan), İstanbul: Pegasus Yayınları: 422, Ekonomi: 3.
- Rognlie, M., (2014). A note on piketty and diminishing returns to capital. [Www.Mit.Edu](http://www.mit.edu).
- Semmler, W. ve Gong, G., (2008), Keynes and modern macroeconomics, *Metu Studies In Development*, 38, 29-59.
- Shiller, R. J., (2008). *The subprime solution*, Princeton University Press. Soros, G., 2014. *Anatomy Of A Crisis*, [Www.Georgesoros.Com/Interview](http://www.Georgesoros.Com/Interview).
- Tovar, C. E., (2009), Dsge models and central banks. *Economics-The Open Access, Open Assessment E-Journal*, 16, 1-31.